

Op zoek naar het geluk

Ik denk dat U vreemd zou opkijken als iemand U plotseling vroeg: Wat denkt U eigenlijk van het leven? Waarschijnlijk zou U er pas achteraf over gaan nadenken. Misschien zou U tot de conclusie komen dat U het eigenlijk niet weet, of misschien zou uw conclusie zijn dat U van het leven eigenlijk niet veel goeds denkt, alles bij elkaar genomen. Ik heb zo'n idee dat U tot de uitzonderingen zou behoren als U meende dat het leven iets moois en goeds was, waaraan het een vreugde is deel te hebben.

Anthonie Donker brengt dat in een gedicht tot uitdrukking waar hij zegt:

Het is onzeker waarom wij hier leven,
wij zijn aan ontelbare gevaren blootgesteld en worden
in een koud duister neergeveld:
soms denken wij: waren we maar gebleven
diep in dat warme duister voor het leven.

En hij vat zijn gevoel samen in de woorden:

Dit harde, onherbergzame bestaan,
het is een groot, dor veld, waar weinig groeit.

Ik geloof dat de dichter hier heel goed het levensgevoel van de moderne mens weergeeft. Misschien in het in Amerika en in het Oosten anders, maar het gaat, lijkt mij, voor Europa meestal wel op. Wij voelen ons in zekere zin ontmoedigd; we geloven niet echt meer in de toekomst; we slagen er eigenlijk niet in een zin in ons bestaan te ontdekken:

Dit harde, onherbergzame bestaan,
het is een groot, dor veld, waar weinig groeit.

Dat wil nog niet zeggen dat we allemaal net als sommige existentialisten, zoals ze heten, ons bestaan als een tragisch drama beleven, als een walgelijk en zineloos experiment, maar we zijn toch al heel blij als ons eigen leventje zo'n beetje loopt, zonder dat we ons veel illusies maken over het grotere geheel waarin we nu eenmaal leven.

Geen wonder! zult U zeggen, de wereld is er ook naar. Wantrouwen en haat in de samenleving, honger en ellende in de wereld, machtspolitiek en oorlogsdreiging tussen de naties. En boven dit alles de niet aflatende angst voor de atoombom. Wat een wonder dat we niet met gejuich door het leven gaan, nogal begrijpelijk dat we niet uit volle overtuiging ja zeggen op het leven!

Zeker, dat is nogal begrijpelijk en voor de hand liggend.... En toch klopt het niet. Want laten we nu eens kijken naar de perioden in de geschiedenis waarin de mensen wel ja zeiden tegen het leven, tijden van optimisme en toekomstgeloof; wat zien we dan?

De Renaissance van de 14e en 15e eeuw was tot op zekere hoogte zo'n tijd; de Verlichting van de 18e eeuw viel in zo'n periode. Toen geloofden de mensen in de wereld en de toekomst. Maar was er zoveel meer reden voor dan nu? Het waren tijden van honger en ellende, van burgeroorlog en machtspolitiek, van geloofsvervolgung en terreur, van revolutie en tyrannie, van marteling, onderdrukking en willekeur. Het waren helemaal geen zonnige tijden. Er was helemaal niet zoveel meer reden tot optimisme dan nu. Maar hoe moeten we dan verklaren dat de mensen, tenminste zij, die de toon aangaven, toch zoveel optimistischer waren?

Eigenlijk zien we in het persoonlijk leven precies hetzelfde. Ook daar zijn het zeker niet de mensen in de gunstigste levensomstandigheden die het meest optimistisch zijn. Misschien kent U het boek Eline Vere van Couperus. Daarin maken we kennis met een meisje, wie het ogenschijnlijk aan niets ontbreekt, in geen enkel opzicht, maar ze is door en door ontmoedigd en pleegt tenslotte zelfmoord. En aan de andere kant zien we soms mensen in de moeilijkste en weerbarstigste levensomstandigheden niet alleen standhouden, maar zelfs met een zekere blijmoedigheid hun weg gaan. Hoe kan dat dan?

Ik geloof dat het geheim voor een groot deel zit in het besef al of niet een taak te hebben in het leven. Let U maar eens op: mensen die weten een taak te hebben, groot of klein, gewichtig of eenvoudig, in de samenleving of in hun eigen kring, die bezitten veelal die blijmoedigheid, die levensaanvaarding, die niets te maken heeft met oppervlakkig optimisme of lichtvaardig gebrek aan werkelijkheidszin, maar die schijnt te wortelen in innerlijke kracht en doelbewustheid, die hen in staat stelt dienend en gelovend te staan temidden van tegenslag en ontmoediging. Men ziet dat soms evenzeer bij huisvrouwen en wijsgeren, bij schilders en ondernemers, bij praktische werkers en wetenschappelijke denkers. En zij schijnen vervuld van een vreemd geluk.

Ook daarover spreekt Anthonie Donker in zijn gedicht, als hij vervolgt:

Maar vreemd is dat geluk er kan ontstaan,
een enkele maal ontkiemt het ongemoeid
Soms kan een mens volkomen opengaan
en bloeien als geen bloem ter wereld bloeit.

Ook in ons eigen leven kennen we die perioden, is het niet, die helemaal niet de gemakkelijkste hoeven te zijn, maar waarin we toch iets van die levenwekkende kracht in ons voelden. Misschien was het in de jaren toen we jong waren, dat we dat wereldveroverende besef bij ons zelf ontdekten als een wonder. Ja, als een wonder! Want het wonderlijkste van wonderen is, dat ze gebeuren. Tenminste als wij er voor zorgen! Vanzelf komen ze niet, maar alleen als we ons lot in eigen hand nemen.

Dat betekent natuurlijk helemaal niet dat we blind kunnen zijn voor het simpele feit, dat we in zekere zin ons lot allerminst in de hand hebben. Het milieu waarin we geboren worden, onze aanleg en onze levensomstandigheden, onze mogelijkheden en lotgevallen zijn allemaal factoren, waarop we nauwelijks invloed kunnen uitoefenen. Het zijn gegevens waarvan we vrijwel geheel afhankelijk zijn. Maar wat we in die afhankelijkheden met onze vrijheid doen, wat we met onze beperkingen van het leven maken, wat we van onze mogelijkheden ondanks alles terechtbrengen, dat hangt af van de mate waarin we doordrongen zijn van het besef een taak te moeten vervullen die zin geeft aan ons bestaan.

Dit taakbesef kan ik U niet aanpraten; dat kan men niemand aanpraten. Maar het komt er op aan dat het op eens tot ons doordringt dat we niet zo maar leven, niet als eilandjes in de wereldzee; maar dat er iets of iemand is waar we mee te maken hebben. Iets dat juist wij kunnen doen en dat van ons afhangt; iemand die op ons aangewezen is, zoals wij op hem of haar. Niemand kan ooit in theorie weten, hoezeer iets of iemand ergens op hem wacht; dat kan men slechts ervaren als een wonder — wanneer men eenmaal besloten heeft zich er voor open te stellen. Er zijn honderden manieren om die beslissing uit de weg te gaan, maar men kan hem niet ontgaan, tenzij tot de prijs dat ons leven grauw en zinloos wordt, en we ons ontmoedigd voelen door teleurstellingen en tegenslagen.

Doordat we simpel onze taak als mens aanvaarden en ons niet inkapselen, voelen we ons meer en meer betrokken op de wereld waarin we leven en raken geworteld in het bestaan. Het begint in onze eigen kleine kring, het breidt zich uit tot de samenleving om ons heen, en het omvat tenslotte alle mensen en dingen in de wereld. Dan is er eigenlijk niets meer wat ons niet aangaat, ook al zullen we

feitelijk onze vermogens richten op wat werkelijk binnen ons bereik ligt, zonder ons in wensdromen te verliezen.

Ik zeg niet dat dit ons leven gemakkelijk maakt. Integendeel. Onze verbondenheid met allen maakt dat we ook het leed van allen mede dragen. Maar dat heeft ook belangrijke gevolgen. Want deze verbondenheid geeft ook de ander het gevoel niet alleen te staan, maar op anderen te zijn aangewezen. Dat kan ook in hem scheppende krachten wekken, waardoor hij op zijn beurt zijn bijdrage kan leveren in menselijkheid. Het gaat immers helemaal niet om predikaties die nog eens herhalen wat iedereen al weet, namelijk hoe een mens eigenlijk leven moet; maar het gaat er om de krachten te wekken waardoor men ook leven kan, zoals men leven wil. Dit is wat we in de concrete, nuchtere, praktijk zo broodnodig hebben: niet de vage bereidheid, maar de reële mogelijkheid, de innerlijke kracht om het leven weer aan te kunnen. Die kracht, die uit de ervaring der verbondenheid ontspringt.

Daarom zijn de grote voorgangers der mensheid ook zij die bereid waren het leed en de ellende van hun medemensen mede te dragen, die bereid waren aan zichzelf te ontsnappen en zich aan anderen te wijden, die bereid waren offers te brengen, niet uit behoefte aan lijden, maar uit verlangen naar vreugde. Ik meen helemaal niet dat het leven alleen maar leed en ellende meebrengt. Maar het is geen kunst solidair te zijn in de vreugde; echte verbondenheid blijkt pas als het werkelijk spannen gaat. En dat brengt nu juist een nieuw element van vervulling in ons leven, dat ons in staat stelt te ontsnappen uit de wisselvalligheden van de dag. Begrijpt U mij wel, ik beweer niet dat al die dagelijkse dingen geen betekenis meer voor ons zouden hebben, maar op een of andere manier raakt het ons niet helemaal meer. We kunnen op een heel andere wijze ja zeggen tot het leven dan tot nu toe, omdat we er een eigen zin in hebben gelegd, die door de omstandigheden niet wordt aangetast.

U vindt misschien dat dit allemaal erg veel heeft van een stichtelijk preekje. Maar zo is het toch helemaal niet bedoeld. Ik heb met U willen praten over ons gewone dagelijkse leven. Alleen heb ik voor deze keer eens onder de oppervlakte willen kijken om te zien of we daar konden vinden, wat we allemaal zoeken: werkelijk geluk. Maar we vinden het pas als we helemaal niet zoeken, maar besluiten onze taak te aanvaarden, zonder illusies, maar ook zonder wanhoop, in geduldige, standvastige toewijding aan het leven van alle dag.

Dan ontdekken we ten volle de juistheid van Anthonie Donkers woorden:

Dit harde, onherbergzame bestaan,
het is een groot dor veld, waar weinig groeit.
Maar vreemd is, dat geluk er kan ontstaan,
een enkele maal ontkiemd het ongemoeid.
Soms kan een mens volkomen opengaan
en bloeien als geen bloem ter wereld bloeit.

Dr. J. P. VAN PRAAG

Op 8 april a.s. spreekt H. G. Cannegieter over „Mens en Verkeer”.

HET WOORD VAN DE WEEK

VERSCHIJNT
WEKELIJKS
1 APRIL 1956

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer
Mevrouw
Mejuffrouw

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Bleyenburgstraat 1. Utrecht

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie en redactie: Humanistisch Verbond, Bleyenburgstraat 1, Utrecht, Postgiro 30496

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 1,— p. kwart., losse numm. f 0.12, buitenland f 4.60 p.j.